

CAPUT III.

De corporearum qualitatum habitudine
ad substantiam.

Qualitatum corporearum nomine intelligere licet quid substantiae corporeae inest sive essentialiter sive accidentaliter; quamvis quae essentialiter insunt potius proprietates, quae accidentaliter insunt simpliciter qualitates appellari consueverunt. Qualitates tum cum substantia, tum cum natura comparari possunt: fierique potest, ut quae accidentales sunt substantiis sint essentiales naturis, quae ex illis nempe constituuntur. Proprietates seu qualitates essentiales corporum vidimus esse extensionem, vim resistendi, vim constrictivam, mobilitatem, et inertiam, licet haec sit negativa; istae enim ipsis principiis corporum essentialiter competunt. Quae vero essentiales sunt singulis naturis, sunt per se accidentales tum corporeae substantiae per se abstracte spectatae, tum realiter ipsis componentibus primitivis, quae aliter et aliter componi possunt. De qualitatibus accidentalibus singillatim disputare non spectat ad philosophum, sed ad physicum: nostrum vero est tantum de iis sub communi ratione disserere. Quaestiones autem quae ad ipsas communiter pertinent sunt 1º de modo quo sunt a parte rei, 2º de earum origine, 3º de distinctione earum a substantia. Et quia quaestiones hae fieri quoque possunt de qualitatibus essentialibus, quas quaestiones cum de illis ageremus, saltem ex parte omisimus, et hoc reiecimus, ne eadem repetere cogeremur, ideo nunc universim de qualitatibus praedictas quaestiones agitabimus, sermonem inse- rentes ubi opus erit, etiam de qualitatibus primitivis.

CAPUT II. THESIS XXIII.

175

iam tibi sumis esse huiusmodi elementa: atqui hoc est quod in quaestionem venit, quodque nos negamus; et non solum negamus, sed demonstramus esse non posse: tantumdem est enim supponere haec elementa ac supponere realites, quae sint partes substantiae, seque habeant ut potentia et actus, materia prima et forma substantialis peripatetica: ergo.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Corporum elementa debent esse talia ut in ipsis sit principium eorum quae naturis corporeis competunt, sit proinde principium extensionis corporeae ac corporeae activitatis, diversarumque proprietatum, quae in diversis naturis apparent. Atqui horum omnium tum immediate tum mediate principium sufficiens est in entibus simplicibus. Principium est immediate extensionis atque activitatis resistendi, ac constringendi: principium est quoque immediatum mobilitatis, quae omnia superius demonstravimus. Posito autem motu eoque multipliciter vario, principium adest omnis activitatis quae in motu est sita. Huc porro redeunt omnes vires quas certo constat corporibus competere: et ex his pendent omnes effectus sive omnia phaenomena, quae in corporibus locum habent. Proprietates vero diversarum naturarum non sunt nisi vel certae vires, quae determinationes speciales sunt virium praedictarum, vel certa capacitas patiendi, h. e. recipiendi determinatos motus quibus phaenomena quaedam in eis producantur. Ergo cum probaverimus vel suaserimus elementa extensionis corporeae esse entia simplicia virtualiter extensa, probabile certe est haec esse, ratione habita virium quibus constant, elementa quoque seu principia corporearum naturarum.

CAPUT III.

**De corporearum qualitatum habitudine
ad substantiam.**

Qualitatum corporearum nomine intelligere licet quidquid substantiae corporeae inest sive essentialiter sive accidentaliter; quamvis quae essentialiter insunt potius proprietates, quae accidentaliter insunt simpliciter qualitates appellari consueverunt. Qualitates tum cum substantia, tum cum natura comparari possunt: fierique potest, ut quae accidentales sunt substantiis sint essentiales naturis, quae ex illis nempe constituuntur. Proprietates seu qualitates essentiales corporum vidimus esse extensionem, vim resistendi, vim constrictivam, mobilitatem, et inertiam, licet haec sit negativa; istae enim ipsis principiis corporum essentialiter competit. Quae vero essentiales sunt singulis naturis, sunt per se accidentales tum corporeae substantiae per se abstracte spectatae, tum realiter ipsis componentibus primitivis, quae aliter et aliter componi possunt. De qualitatibus accidentalibus singillatim disputare non spectat ad philosophum, sed ad physicum: nostrum vero est tantum de iis sub communi ratione disserere. Quaestiones autem quae ad ipsas communiter pertinent sunt 1º de modo quo sunt a parte rei, 2º de earum origine, 3º de distinctione earum a substantia. Et quia quaestiones hae fieri quoque possunt de qualitatibus essentialibus, quas quaestiones cum de illis ageremus, saltem ex parte omisimus, et hoc reiecimus, ne eadem repetere cogeremur, ideo nunc universim de qualitatibus praedictas quaestiones agitabimus, sermonem inserentes ubi opus erit, etiam de qualitatibus primitivis.

CAPUT III. THESIS XXIV.

177

THESIS XXIV^a

Qualitates sensibiles corporum existunt a parte rei vel secundum eum obiectivum modum, quo apprehenduntur a nobis, vel secundum id quo determinatur aut nostra subiectiva affectio, aut speciatim modus ille quo obiecta apprehenduntur a nobis.

DECLARATIO. Quaestio non est de sensationibus nostris, quae sunt certe subiectivae, sed de obiecto sensationum, quod sunt qualitates sensibiles. Veteres censuerunt eas esse *absolute* id quod sensibus apparent, h.e. tales reapse esse in se quales nobis apparent, easque per species quasdam ab iisdem derivatas, et ad sensus transmissas apprehendi. Recentiores post Cartesium id de quibusdam qualitatibus concedunt, de aliis negant. Quaestio haec quae olim non paucos commovit, non innitebatur aequivocationi vocum. Non enim qui ex. gr. negabat colorum esse in corporibus qualis appareret, ideo id negabat, quia coloris nomine sensationem suam intelligebat, quod quidem a communi ratione cogitandi et loquendi satis abhorret, sed quia, distincta sensatione ab eo quod sentitur, arbitrabatur non eodem modo rem esse a parte rei quo ipsa sentitur. Quaestionem istam breviter expedimus secundum ea quae in thesi statuimus.

Itaque qualitates sensibiles sunt quas experimentalis nostra cognitione, sive immediate, sive mediate accidente mentis reflexione (qua de re quaestio in Anthropologia expeditetur), apprehendimus. Porro experimentalis cognitio vel propria est cuiusque sensus, vel est communis pluribus, vel adhibito quodam conatu simul cum aliquo sensu obtinetur. Primae classis sunt extensio, divisibilitas, porositas, magnitudo, figura, distantia, motus: alterius color, sonus, odor, sapor, calor et frigus, durities et molles, levitas et asperitas: tertiae est resistantia, atque gravitas et pondus. Ideo enim resistantiam experiris, quia experiris te impediri progredi conantem; ideo gravitatem, vel pondus experiris, quia experiris nisum, quem adhibes in movendo vel elevando cor-

pore. Id vero sentis cum tactu uteris, et idcirco haec sensatio, quae cum tactu coniuncta est, tribui solet sensui tactus, sed est prorsus diversa ab aliis tactus sensationibus, nam experientiam includit exercitii alicuius vis, quam circa corpora adhibemus.

Iam vero qualitates primi generis, sunt a parte rei secundum eum obiectum modum quo apprehenduntur: repraesentatio enim sensibilis exhibit obiective extensum, divisum, figuram, motum etc. porro haec formaliter sunt a parte rei.

Quoad tertiam classem, liquet quod passivum impedimentum quod experimur, et conatus noster sunt res subjectivae; at extra subiectum sentiens debet esse id quod impedit, et quod exigit conatum nostrum, quia sentimus in his affectionibus nos ab extrinseco affici et passive nos habere. Vis ergo resistens, et gravitas vel pondus, quidquid reapse sint, sunt a parte rei; iisque subjectivae illae affectiones determinantur.

Tandem qualitates quoque propriae sensuum singulorum reales esse liquet, quia sensus nostri ab ipsis obiectis determinantur ad eas percipiendas. Non sunt autem reales secundum eum modum, quo percipiuntur a nobis, quod quidem a physicis demonstratur. Pro luce enim et colore non existit a parte rei nisi motus quidam vibratorius aetheris; pro sono motus quidam vibratorius aeris, pro calore motus aetheris vel materiae ponderabilis, pro odore quaedam impressio in organum minimarum particularum etc. Scilicet sensus singuli habent quemdam proprium modum attingendi obiecta, qui non solum ab obiectis, sed ab ipsa conditione sensus vel structura organi determinatur.

Sane si quosdam sensus consideras, manifestum tibi fit a parte rei non esse formaliter id quod apprehendis. Etenim quoad sensum ex. gr. auditus liquet extra ipsum non esse nisi motum quemdam, ac corpus sonorum non esse reapse nisi corpus motu quodam agitatum, et ipsa impressio in organo facta non est nisi motus quidam. Sonus autem differt formaliter prorsus a motu. Scilicet quamvis quaevis

facultas cognoscitiva obiectum supponat sive extra, ut facultas visiva, sive in subiecto ipso apprehendente ut gustus, modus tamen apprehendendi determinatur proprie ab indole facultatis; quemadmodum appetit in intellectu qui universaliiter apprehendit res singulares. Hic autem modus est ea forma sub qua sensus percipiunt vel impressiones receptas in organis, vel corpora extrinseca, color nempe, calor, sonus, odor, sapor etc. Quare color, sonus, odor, gustus, calor etc. prout sentiuntur a nobis, phaenomena sunt, quae et ab extrinseca causa, et a vi propria singulorum sensuum determinantur, ac formaliter accepta non sunt nisi in subiecto sentiente, et sunt modus eius sensationis.

Quia vero realis est vis extrinseca quae determinat huiusmodi phaenomena, quaeque diversa est pro diversis phaenomenis, ideo qualitates sensibiles secundum has determinatas vires sunt reales. Repraesentatio autem sensibilis obiectiva est non solum quia ab obiectis determinatur, sed quia in ipsa obiecta terminatur, quae certo modo apprehenduntur. Penitior huius rei explicatio et demonstratio spectat ad tractationem de sensatione, de qua in Anthropologia.

Similitudo quae exsistit inter propria sensibilia et sensibile eorum repraesentationem, est ea quae intercedere potest inter effectum et causam inadaequatam, quae prout agit in sensum, sistit se illi praesentem, ut ab eo attingatur. Dico causam inadaequatam, quia causa cur sit repraesentatio sensibilis, et cur talis sit, est quoque natura sensus percipientis: obiectum enim extrinsecum est tantum causa determinans actum. Igitur est a parte rei id quod apprehenditur, sed non est eo modo quo apprehenditur: est tamen modo idoneo ad eum modum sensationis determinandum.

THESIS XXV^a

Qualitates omnes corporeae; quae substantiis sunt accidentales, ab essentialibus proprietatibus extensione, vi resistendi, ac constrictiva, per resultantiam dimanant vel absolute, vel posita conditione.

DEMONSTRATIO. Cum aliquid ab alio per resultantiam dimanare dicitur, intelliguntur duo, alterum positivum, alterum negativum: positivum est, quadam re posita aliam quoque, quae ratione posterior est, poni: negativum est, non esse rem distinctam quae dimanat, ab ea a qua dimanat, sive non intercedere realem influxum causalitatis inter eas.

Porro resultantia haec potest dupliciter haberi. Scilicet 1º haberi potest absolute, nulla nempe alia facta hypothesi quam exsistentia rei prioris: haec est *mera resultantia*, eaque habet locum in iis quae semper sunt simul, nec ulla reali vel inadaequata distinctione, sed sela ratione distinguuntur. 2º Haberi potest resultantia, facta aliqua contingenti hypothesi; quae duplex fieri potest, vel actionis extrinsecas alicuius, vel alicuius termini positi.

Iam vero per meram resultantiam ab *extensione* est *divisibilitas*, sive *virtualis* ab extensione singulorum elementorum, sive *formalis* ab extensione totius corporis: est *figura*, extensio enim, cum non sit infinita, terminos habeat necesse est, terminatio autem extensionis ipsa est figura: ab *extensione et resistendi vi*, sive ab extensione resistente est *mobilitas*; nihil enim aliud requiritur ut aliquid sit mobile.

Iam si ponatur *conditio actionis*, ex *utraque proprieate* resultat *motus*; qui ut sit, praeter actionem moventem ab extrinseco, nullam formam intrinsecam postulat qua mobile actuetur (Th. XI): atque per motum est *diversa dispositio partium*, quae mutatione situs obtinetur, est proinde *determinata figura*, quae continetur certa partium externarum dispositione: est *actio corporis* in aliud, prout actio est aliquid agentis, quae actio quidam motus est (Th. XVIII):

est *lux, calor, electricitas, magnetismus*, quae omnia motu continentur materiae impresso ab extrinseco: est *attractio et repulsio* (Th. XVIII): est *specialis affinitas* substantiarum, est *earundem combinatio*, si haec non pendent nisi a certo motu atomorum: quod si vis quaedam specialis praeterea postulatur, procedere dicenda erunt haec quoque ab ea vi, quam diximus constrictivam.

Quia vero ut effectus habeatur aliquis, non sufficit vis, seu principium activum, sed requiritur passum debite applicatum; hinc positio termini alicuius postulatur ut actio corporis ad extra sit. *Posito autem termino* vis resistens actu resistit, corpus in motu existens impellit aliud, attrahit, vel repellit. Nec aliud, praeter proprietates essentiales, ac actionem moventis, terminumque, qui actionem corporis recipere possit, postulatur, quia phaenomena haec continentur motu, cui illa principia sufficiunt.

Corollarium. Ergo si fiat praecisio ab essentialibus viribus corporeae substantiae, atque extensione, nulla est ratio cur arbitremur ceteras qualitates corporeas, vel quasdam ex illis esse alias realites distinctas realiter a subiecto.

THESIS XXVI^a

Si quaestio fiat an substantiae corporeae sit aliquod accidens absolutum, reponendum est I huiusmodi accidens non esse extensionem formaliter sumptam: non esse vero evidens quod repugnat vim quandam, prout est principium proximum operationis, esse huiusmodi accidens: II nondum tamen certa auctoritate, quae assensum cogat, constare huiusmodi accidentia.

DECLARATIO. Quaestio est an sint aliqua corporum accidentia absoluta. Absolutum accidens dicitur in Scholis quod est realitas quaedam distincta a substantia, et per divinam potentiam separabilis ita ut seorsim existat sine subiecto. Rationes naturales id persuadentes deesse fatentur et ipsi Scholastici (cf. Suarez M. Disput XVIII. S. 3. Disput. XL. S. 2): at id demonstrari contendunt ex iis quae

Fides Catholica docet de SS. Eucharistiae mysterio. Nos qui philosophi catholici esse volumus, ac prius catholici quam philosophi, non possumus abstinere a tractatione huius argumenti.

DEMONSTRATIO I. PARTIS. Nequit esse quaestio de ipsa extensione corporis accepta formaliter, prout scilicet extensio est, non solum ut est vis quaedam, an manere ea possit sine subiecto; id enim repugnare iam demonstravimus Th. V. Quaestio proinde restat de vi corporum propria. Quoad hanc autem duplex fieri potest quaestio. Scilicet an ipsa vis essentialis separabilis sit a substantia corporea; an saltem principium proximum actionis sit res ita distincta a substantia, ut seorsim ab ea per divinam virtutem existere valeat. Priori quaestioni respondendum est negative (O. Th. XXIII); neque ulla res est, ullumve factum, quod exigat id affirmari. Alteri quaestioni iam fecimus satis (ibidem) respondentes repugnantiam huius rei non esse manifestam. Nec aliud nunc habemus quod addamus.

Quocirca si doctrina catholica de mysterio Eucharistiae postulat ut dicamus manere post consecrationem accidentia panis et vini illa eadem realiter, quae inerant substantiae panis et vini; huiusmodi principium proximum operationis manere dicatur: idque satis erit ad eam doctrinam tuendam. Advertendum est tamen quod hoc principium non est unum numero; singulis enim elementis corporis sua competit vis, suumque principium proximum operationis, et corpus est synthesis quaedam earum virium; deficiente ergo substantia, manerent singula principia proxima simul coniuncta, sicut antea ipsae vires coniungebantur. Eo autem principio manente explicari omnia facile liquet. Nam principium hoc, quod inest substantiis simplicibus quidem elementorum sed virtualiter extensis, et ipsum est licet simplex virtualiter extensem. Habes ergo reale phaenomenum extensionis impenetrabilis determinatum ab ea vi accidentalis, quae extensa est, et resistit in eo spatio, in quo erat substantia. Quoniam resistit, radii lucis ab eo, non secus ac prius, recipiuntur, et remittuntur ad oculos; habes pro-

inde colorem. Tum rursus quia resistit et agit, eas impressiones facere valet in palatum, quas vis essentialis per ipsum faceret; habes ergo saporem. Difficultas est quoad odorem, si odor dependet ex minutissimis particulis, quae a corpore effluunt, et papillas odoratus attingunt; nam haec particulae, cum res naturaliter contingit, sunt totidem substantiae. An dicemus esse partes quasdam tenuissimas principii illius manentis? Si vera est doctrina physicorum de causa determinante sensationem odoris, non video cur ab ea sententia abhorreamus, dummodo rite accipiatur. Diximus enim principium proximum quod manet, non esse unum numero, sed tot esse quot erant atomi, sive entia simplicia constituentia corpus, quorum non sunt tantum consideranda ea, quae in superficie erant, sed omnia, omnium enim manet principium proximum actionis, seu vis accidentalis. Haec vero tot certe sunt, quot sunt tenuissimae particulae, quae corpus componunt unitae, et ex quibus successive quaedam in spatia circumstantia diffunduntur. Poterit ergo in Sacramento, sicut in corpore naturali, idem phaenomenon par modo habere locum.

Quoad gravitatem et pondus nulla est difficultas, nam eadem pro his viribus accidentalibus ratio valet, ac pro viribus substantialibus.

Verum necesse ne est ut dicamus manere eadem secundum rem accidentia, quae inerant naturaliter substantiae panis et vini? Si enim haec necessitas non demonstratur, factum istud supernaturale aliter explicari potest. Nam accidentia manere dupli modo intelligitur. Primo, quod realitas eadem, quae prius inerat substantiae perseveret separata ab illa: secundo quod obiectivum phaenomenon idem secundum speciem maneat. Porro sensus hoc alterum solum certe testantur. Atqui hoc idem phaenomenon haberi potest, etsi omnis realitas tum substantialis, tum accidentalis panis et vini desinat. Supponimus enim substantiam propriam corporis panis et vini non esse nisi materiam ponderabilem, sicut et cuiuscumque corporis naturalis: scimus autem atomos corporum immersas veluti intra materiam impon-

derabilem quae sinus omnes corporis pervadit, quaeque cohaerentes tenet partes seu atomos corporis. Fac igitur desinere omnem substantiam panis et vini, Deumque efficere ut materia imponderabilis, quae illis commixta erat, sensibiliter resistat in eodem spatio quemadmodum prius resistebat corpus: habebis eadem phaenomena, et quidem obiectiva, h. e. a causa exsistente a parte rei determinata, quae prius habebas.

Itaque quaeritur an opus sit fateri quod eadem secundum rem accidentia maneant, quae inerant naturaliter substantiae panis et vini. Haec profecto necessitas non demonstratur. Nam 1º nulla est super hac re definitio fidei, nec dogmaticae locutiones cogunt id adstruere. Sane duplex exstat a Concilio Constantiensi proscripta propositio Wicleffi, prior: *Substantia panis materialis, et similiter substantia vini materialis remanent in Sacramento altaris: altera: Accidentia panis non manent sine subiecto in eodem Sacramento:* Quid vero huius alterius proscriptio nos docet? nam prior per se ad nostram quaestionem non spectat. Scilicet manere accidentia panis sine subiecto. Atqui id verum est, etsi accidentia eadem secundum speciem maneant, sive idem phaenomenon perseveret. At, inquires, sensus alterius propositionis est accidentia illa ipsa, quae inerant pani, manere. Nam non potest esse sensus quod accidentia, quocumque tandem modo, maneant, etenim id non negabat Wicleffus, cum sit sensibus evidens; nec potest esse sensus intentus a proscriptione alterius propositionis hic tantum, quod nempe desinat subiectum; nam id iam prioris proscriptione sanctum fuerat: ergo sensus intentus est: manere ea ipsa accidentia, quae inerant pani. Respondemus sensum intentum esse illum, qui ex verbis se prodit: rationem vero allatam secundo loco nihil valere. Valleret enim quadantenus, si ageretur de propositionibus, quibus synodus doctrinam suam proponeret, quae perperam non solet idem repetere: at agitur de propositionibus haereticis, quas Ecclesia censuit proscribendas. Voluit autem synodus Constantiensis colligi ex scriptis Wicleffi propositiones censura dignas, easque damnare. Cum ergo hae ambo extarent,

quae quamvis idem dicant, dicunt tamen diverso modo, utramque distincte damnavit. Nihil ergo ex hac damnatione colligere licet pro accidentibus absolutis.

Neque ex Tridentina Synodo aliquid clarissimum depromi potest. Docet enim ipsa manere *species*. Quia in re animadversione dignum est nunquam usurpatum fuisse a Patribus Tridentinis nomen *accidentium*. Dices species esse ipsa accidentia: verum quae accidentia? Praeterea perpende quomodo loquantur Patres: dicunt enim *speciem panis, speciem vini*, Corpus Christi sub *specie* panis, Sanguinem sub *specie* vini, esse sub quavis *speciei* parte, sub *partibus speciei* (Sess. XIII cp. 3. cn. 2. 3.) Jam vero si speciem pro accidente sumpsissent, dixissent Patres sub *speciebus* panis, sub *speciebus* vini: at *species* panis (singulari numero accepta) est realis apparentia panis. Nihil ergo de accidentibus absolutis heic traditum est. At ii Patres in doctrina scholastica eruditissimi censebant. Esto, sed non proinde tenebantur illud omne in Synodo affirmare, quod scientifice opinabantur, si praesertim secerni poterat ea specialis ratio concipiendi dogmatis a conceptu minus quidem distincto, sed sufficiente ad dogma proponendum. Ceterum non quaerimus quid Patres Synodi privatis opinionibus censerent, sed quid per eos Spiritus S. nos docere voluerit, id vero unice petendum est ab iis doctrinis, quae in Synodo traditae sunt. Imo si perpendas opinionem accidentium absolorum fuisse ea aetate satis in Scholis communem, ab ea tamen ullo modo determinate significanda abstinuisse Patres; in hanc facile sententiam concedes consulto nempe id esse ab eis factum, ne scilicet ea opinio auctoritate conciliari firmaretur. Imo si rursus perpendas Spiritum S. esse qui Patres in Synodo regit, non permittens aliquid proferri, quod minus congruat veritati; non immerito forte suspicaberis rationem, cur Deus mentionem fieri accidentium non permiserit, eam esse, quia ea veterum doctrina de tot accidentibus absolutis, qualis tunc ferebatur, cum veritate non cohaeret.

Neque 2º postulari a transubstantione quod aliqua realitas accidentialis maneat, iam docuimus in Ontol. Th. XXXI